



**HEEMKUNDIGE
TENTOONSTELLING**

**DE
ANDERE
OORLOG**

**Opwijk - Mazenzele
1914 - 1918**

11-19 november 1989

TENTOONSTELLINGSGIDS

Deze tentoonstellingsgids is een uitgave
van de Heemkring Opwijk-Mazenzele

Redactie en samenstelling:

Gaby Blesemans, Walter Callaert, Jan Meeussen,
o.l.v. Maurice Willocx.

HOM-werkgroep "WO-I":

Gaby Blesemans, Walter Callaert, Hugo De Ridder,
François De Smedt, Wilfried Mariën, Jan Meeussen,
Dolf Robberechts, Maurice Willocx.

**HEEMKUNDIGE
TENTOONSTELLING**

**DE
ANDERE
OORLOG**

**Opwijk - Mazenzele
1914 - 1918**

Tentoonstelling ingericht in het cultureel
centrum "Hof ten Hemelrijk" van Opwijk,
van 11 tot 19 november 1989.

De vooropening had plaats op vrijdag 10 november 1989,
door de Heer Jan Michiels, burgemeester.

INHOUD

WOORD VOORAF	5
TEN GELEIDE	7
TENTOONSTELLINGSCATALOGUS	
I. 1914 - Algemene historische situatie	9
II. Onze dorpen in de vuurlinie : de septembergebeurtenissen 1914	11
III. Augustus 1914 - november 1918 : vier jaar bezetting	14
IV. Onze jongens in dienst Het frontleven	28
V. Het einde in 't vooruitzicht - De bevrijding De thuiskomst van de soldaten	42
VI. De oorlog herdacht	43
BRONNEN EN LITERATUUR	47
DANKWOORD	49

WOORD VOORAF

Het rommelde al een hele tijd in Europa na het Entente Cordiale verdrag van 8 april 1904 tussen Frankrijk en Groot-Brittannië en de moord op aartshertog Franz-Ferdinand was een enige gelegenheid voor de militaristische Pruisen om hun bondgenoot Oostenrijk ter hulp te komen en het vuur aan de lont te steken.

Vlaanderen werd één groot slachtoffer van deze Europese confrontatie.

Dit jaar is het nu 75 jaar geleden dat de brand ontstond. Alleen de alleroudsten onder ons, laat ons zeggen de méér dan negentigers hebben er nog herinneringen aan. In gans het land leven nog een goele duizend oudstrijders, de mannen met de vuurkruisen en de frontstrepen.

Een oorlog heeft nooit nut maar deze wereldbrand was de nuttelooste van alle. Een zinloze uitmoording van het puik van Europa's jeugd - aan weerszijden.

Oorlog is de schending van alle natuurordeningen, het doet bij vele mensen het diepslulmerende brutale in hen ontwaken. Hij kan door de storing die hij teweegbrengt nooit gerechtvaardigd zijn.

Daarom is het goed dat de sfeer van onrecht en brutaliteit eens opnieuw getoond wordt aan de huidige generatie vooral aan diegenen die ook wereldoorlog II niet hebben meegemaakt. De mens moet blijvend geconfronteerd worden met de verschrikkingen van een oorlog.

Ik feliciteer de heemkring voor dit moedig initiatief. Vertrokken met het idee dat nog weinig zou te vinden zijn, hebben de zoekers nog veel bij elkaar gebracht door veel snuisteren en vragen, en door veel opzoekingen te doen. Het is belangrijk dat deze stukken naast elkaar worden gelegd en dat ze worden vastgelegd op pellicule zodat ze in het archief worden opgeborgen en niet meer kunnen verloren gaan.

Deze tentoonstelling moet ook een hulde zijn aan de velen die door hun inzet een nieuwe wereld deden ontstaan - ook al moest men nog door een tweede oorlog - , aan de Vlaamse frontsoldaat die daar zijn identiteit herwon, maar vooral aan diegenen die hun leven lieten, of de gevolgen jarenlang meesleurden in hun verhakkeid lichaam.

Hulde aan die van 14-18, hulde ook aan die van 40-45.
Dat deze tentoonstelling veel belangstelling moge genieten, dat is mijn vurigste wens.

Jan MICHIELS
Burgemeester

TEN GELEIDE

Een tentoonstelling opbouwen rond een oorlogsperiode voor een dorp dat al bij al gespaard bleef van de ergste oorlogsgruwelen, waar geen grote veldslagen plaats vonden en dat op een eerder veilige afstand kon blijven van het front, lijkt op zichzelf misschien een overmoedig initiatief.

Maar ook voor onze kleine dorpen schreef de grote oorlog een apart verhaal. Een verhaal van overmacht, van plundering, brandstichting en moord, van armoede en honger, van verknechting en vernedering door een vreemde vrede bezetter. Een verhaal ook van ca. 350 jongens en mannen, dienstplichtingen en vrijwilligers, die jarenlang dienst deden voor het vaderland, en waarvan er helaas een 30-tal hun geliefd dorp nooit meer terugzagen.

Inhoudelijk bestaat de tentoonstelling uit zeven min of meer afgebakende delen, die elk een eigen aspect van de oorlogsomstandigheden behandelen, en die over het algemeen chronologisch op elkaar aansluiten.

Een uitzondering hierop is het deel V. - *Onze jongens in dienst - Het frontleven*, dat eerder een volledig zelfstandig geheel vormt, en gans de periode van 1914 tot 1919 omvat.

Onder meer omdat deze tentoonstelling niet alle aspecten van de oorlog bij ons, in al zijn details, kan naar voor brengen, kan of mag deze tentoonstellingsgids zeker niet beschouwd worden als een soort beknopte dorpsmonografie voor deze periode.

De catalogus geeft slechts een eenvoudige opsomming van de getoonde documenten en voorwerpen, aangevuld met enige geschiedkundige toelichting om één en ander in zijn juiste kader en samenhang te kunnen plaatsen.

Voor deze tentoonstelling kon heel wat origineel bronnenmateriaal bij elkaar gebracht worden, uit diverse privé- en openbare archieven en verzamelingen.

De Heemkring neemt zich voor om dit omvangrijk materiaal, aangevuld met een aantal mondelinge getuigenissen, te verwerken in een afzonderlijke publicatie rond deze memorabele periode uit de geschiedenis van onze dorpen.

De uitgave van dit boek is gepland voor midden 1990.

Heemkring Opwijk-Mazenzele
november 1989

CATALOGUS

I. 1914 - ALGEMENE HISTORISCHE SITUATIE.

De oorzaak en de aanleiding. De schoten in Sarajevo.

De vraag kan gesteld worden of de Eerste Wereldoorlog al dan niet gepland werd. Het is een feit dat het bloedig conflict begon met een aanslag die alleen maar dankzij een, weliswaar fatale, vergissing slaagde. Deze aanslag, op zondag 28 juni 1914 in Sarajevo op aartshertog Franz-Ferdinand, troonopvolger van de dubbelmonarchie Oostenrijk-Hongarije en op zijn echtgenote, stak de wereld in brand.

Oostenrijk eiste opheldering en de excuses van de Servische overheid die betrokken zou zijn bij deze aanslag. Ofschoon Servië verschillende toegevingen deed en zich zelfs vernederde, werden de diplomatieke betrekkingen verbroken en verklaarde Oostenrijk, hierin gesteund door Duitsland Servië de oorlog op 28 juli 1914. En aangezien de tsaar van Rusland zijn legers niet zo snel kon bijeenroepen, dacht Berlijn dan ook tijd genoeg te hebben om eerst Frankrijk en zijn bondgenoten uit te schakelen, vooraleer de aandacht te richten naar het Slavisch probleem.

Op 25 juli versterkte Duitsland zijn forten langs de Franse grens, waarna het zijn troepen mobiliseert. Vooral na de oorlogsverklaring van Oostenrijk aan Servië, is de Belgische overheid er zich van bewust dat een oorlog onafwendbaar is, mobiliseert de militie-klassen 1910-1912 en brengt de verdediging in orde. En als Duitsland op 31 juli 1914 het ultimatum geeft aan Frankrijk en Rusland, roept de Belgische regering tevens de militie-klassen 1901-1909 op. Ondanks de verouderde verdedigingsinfrastructuur en bewapening, evenals het gebrek aan degelijk opgeleide en getrainde militairen, hield België na verwoede gevechten stand en het Verenigd Koninkrijk kon niet anders dan zijn morele plicht van bijstand vervullen.

De Belgische legeroverheden beslisten de zeven oudste militie-klassen, - die allen dateerden van het regime van de loting, en dus van mindere kwaliteit waren -, te belasten met de verdediging van de diverse fortengordels (Luik, Namen en Antwerpen). Het mobiele leger bestond uit de acht jongste militielichtingen, waarbij er nog één was volgens het regime van de algemene

dienstplicht. De klase 1914 werd, zoals gebruikelijk, pas vanaf 15 september onder de wapens geroepen. Na haar opleiding zou zij vanaf januari 1915 op het front verschijnen. Dit feit, samen met het systeem van de afkoping bij de loting, verklaart waarom er zich in augustus 1914 zo'n groot aantal vrijwilligers (ca. 20.000) gemeld hebben bij het Belgisch leger.

1. Chronologisch overzicht van de gebeurtenissen juni 1914-eind 1914
2. Postkaart van vader De Nil aan zoon-soldaat Jan De Nil, dd. 6 juli 1914, waarin hij zijn grote bezorgtheid reeds uitdrukt voor de algemene politieke toestand en het dreigend oorlogsgevaar.

De Belgische neutraliteit geschonden ! OORLOG !

3. Prentkaart van een Opwijks gezin naar Brussel, afgestempeld op 4 augustus 1914. Uit de tekst leest men zo af de onzekerheid en de angst voor wat komen kan.
4. Tekst (In het Frans) van de emotionele oproep van Koning Boudewijn aan de Belgische bevolking, dd. 4 augustus 1914, in Bestuursmemorialen Provincie Brabant 1914.
5. Fotovergroting van de originele tekst van het oorlogsultimatum van Duitsland aan België, 2 augustus 1914.
6. "Het Recht tegen de Macht". Fotovergroting van een oproep van Koning Albert aan de Koning van Engeland voor de verdediging van de Belgische neutraliteit.
7. De Duitse Inval in de Vlaamse pers.
Kopie van de frontpagina van *De Nieuwe Gazet* 4 augustus 1914, *Het Volk* 4 augustus 1914, *De Nieuwe Gazet* 5 augustus 1914.
8. Kopie van de oproepingsbrief aan Jan Lindemans voor patrouilledienst bij de plaatselijke burgerwacht, dd. 7 augustus 1914. Erbij horend enkele praktische mededelingen.
9. Deel van de tekst van "*Vaderlandsche Kruisweg*", dd. 25 augustus 1914, uitgegeven door het Bisdome.
10. Kopie van de eerste bladzijden van het oorlogsdagboek van Louis Lindemans, augustus 1914-1919.
Over de oorlogsjaren 1914-1918 hield Louis Lindemans (*1853 +1933), een afzonderlijk dagboek bij.
Louis Lindemans was toen bestuurder van het pensioonaat-Lindemans in de Schoolstraat. In augustus-september 1914 werd het gebouwencomplex gebruikt als Rode Kruis-lazaret en toevluchtsoord voor vluchtelingen, zelfs van vee. In januari 1915 werd het externaat van het pensioonaat op-

nieuw geopend, maar op 31 juli volledig door de Duitsers bezet. Naar het einde toe, op 22 oktober 1918 werd de cartografische dienst van het Duits leger er nog gevestigd. Gedurende praktisch de ganse duur van de oorlog werden de gebouwen dus bezet door de Duitse bezetter. Na de wapenstilstand, werden er Belgische en Engelse eenheden ingekwartierd, die deelnamen aan de bevrijdingsfeesten in Brussel.

Louis Lindemans was ook voorzitter van de Kerkfabriek, gemeenteraadslid, voorzitter *Steun- en Voedingscomité*, lid van het *Bureau van Weldadigheid*, lid Provincieraad van Brabant, voorzitter van het *Sint-Vincentiusgenootschap*, voorzitter van de maatschappij van onderlinge bijstand *Sint-Paulusgilde*, enz.

Hij was dus zeker uitstekend geplaatst om het reilen en zeilen van ons volk én van zijn bezetter op de voet te kunnen volgen.

Het oorlogsdagboek van Louis Lindemans geeft ons een uniek overzicht van de oorlogsomstandigheden vanaf vrijdag 31 juli 1914 tot zaterdag 31 december 1918. Het handgeschreven document telt ca. 230 bladzijden.

11. Kaart van Wereldoorlog I in Europa, met situering van de oorlogvoerende en neutrale landen, uit "*Eiseviers Historische Atlas*", Amsterdam-Brussel, 1946.

II. ONZE DORPEN IN DE VUURLINIE: DE SEPTEMBERGEBEURTENISSEN 1914.

12. Fotovergroting van een reeks van 16 kaarten met troepenbewegingen en strijdtonelen 4 augustus - 30 oktober 1914, uit *La Campagne de l'Armée Belge (31 juillet 1914-1 janvier 1915 d'après les documents Officiels*, Parijs, 1915.
13. Voorpagina van het dagblad *De Nieuwe Gazet* van 24 augustus 1914, waarin een voorval met Duitse Huzaren in Opwijk aangehaald wordt. Over dit incident: zie het oorlogsdagboek van Louis Lindemans 23 augustus 1914.

De tweede en derde uitval uit Antwerpen: onze streek in de frontlinie !

14. Beelden van de Duitse "triomf" (Sint-Katelijne-Waver, Mechelen, Zemst,...) in het Duits propagandatijdschrift "*Die Wochenschau*" van 24 oktober 1914.

15. Kaart van de 3e uitval door de Belgische troepen uit de vesting Antwerpen, 25, 26 en 27 september 1914, en die ook onze dorpen in de frontlinie bracht. In *"Onze Helden gestorven voor het Vaderland. België's epische strijd van 1917 tot 1918"*.
16. Foto van afgebrande woningen in Dendermonde.
17. Foto's van stadhuis en belfort van Dendermonde, vóór en na verwoesting in 4-5 september 1914, in *"België vóór en tijdens den oorlog"*, Amsterdam, 1914.
18. Beschrijving van de slachtpartijen en de verwoestingen in Lebbeke, Sint-Gillis en Dendermonde begin september 1914, in *La Belgique et la Guerre - II. L'Invasion Allemande*.
19. Diverse afleveringen van het weekblad *"1914-1915 Illustré"*, met vooral fotomateriaal van de verwoestingen in Dendermonde, Lebbeke, Beigem, Londerzeel, Wolveterm, Zemst, Elewijlt, Vilvoorde, Kapellen-op-den-Bos,...
20. "Passierschein", dd. 11 oktober 1914, dank zij de bemiddeling van Louis Lindemans door de Duitsers afgeleverd om een 40-tal burgers uit Grembergen vastgehouden in een trein te Merchtem, terug naar huis te brengen. Onderweg werden zij gastvrij onthaald in het pensioonaat Lindemans. Zij waren de eersten die door de puinen van Dendermonde doorgelaten werden en de laatsten die over de opgeblazen brug de Schelde overstaken.
21. Brief van Leo Lindemans aan zijn broer Paul die toen reeds als vrijwilliger in dienst was, met fijnzinnige beschrijvingen en overwegingen betreffende de door de Duitsers in de septemberdagen 1914 verwoeste en beschadigde kerken en kerktorens van de streek : Opstal, Peizegem, Dendermonde, St. Gilles, Lebbeke, Baardegem, Mazenzele, Kobbegem, Bollebeek, Mollem.
Op een afzonderlijk blad lezen wij nog enige details betreffende het drama op 't Eekskén 26-27 september.
Op het einde van de brief heeft hij nog even over de beschermingsmaatregelen die genomen zijn om de veiligheid van de kunstwerken van de Opwijkse St.-Pauluskerk te waarborgen (zijn vader, Louis Lindemans was voorzitter van de kerkfabriek. Het "zilverwerk" van de kerk zat reeds veilig verborgen in een degelijke kist een meter diep in de patattenkelder van het huis Lindemans).
22. *"Getuigschrift van eenzelveigheid"*, van leden van de familie Lindemans, nog afgeleverd door de Belgische Overheid, wat hun de mogelijkheid van hun verplaatsing in de woelige dagen moest waarborgen.

23. Aangiften door particulieren, telkens met kostenraming, van diverse diefstallen door de Duitsers en van schade door de krijgsverrichtingen, vooral van Stationsstraat, Heirbaan en 't Eekskén in september 1914.
24. Diverse borderellen met (verplichte) leveringen en diensten van particulieren aan de strijdmachten in september 1914.
25. *Borderau des objets endommagés et enlevés chez M. Ocula, Chef de station à Opwijk.* Lijst van wat bij de stationschef van Opwijk beschadigd en meegenomen werd.

"Man hat geschossen" - 't Eekskén in brand!
Het drama op Mansteen.

In het kader van de derde en laatste uitval van het Belgisch leger uit de vesting Antwerpen, werd de noordkant van Opwijk als het ware gevangen tussen het Belgisch (Lebbeke, Dendermonde, Buggenhout) en het Duitse leger (Opwijk, Merchtem, Asse). Op de wijk 't Eekskén sloegen de Duitsers, onder het voorwendsel van "Man hat geschossen", aan het platbranden van de huizen en aan het plunderen. De mannelijke inwoners van de wijk werden gevangen genomen en weggeleid naar Droeshout-Mansteen om gefusilleerd te worden. Frans De Keersmaecker werd doodgeschoten. Door toeval, maar ook door de vastberaden tussenkomst van Opwijkse gezagsdragers, werden de andere inwoners gespaard.

26. 2 originele foto's en hun vergrotingen van de Verbrande Hoek op 't Eekskén (winter 1914-'15). 10 huizen werden afgebrand, 48 bewoners werden dakloos.
27. Foto van het "ongelukskruis" voor Frans De Keersmaecker, door de Duitsers op 26 september 1914 vermoord, zoals het er weleer uitzag.
28. Diverse uitgaande brieven van het Opwijkse gemeentebestuur aan haar overheden betreffende de getroffen huisgezinnen, en betreffende de staat de heropbouw van de afgebrande gebouwen.

Verwoestingen in Mazenzele

29. "Lexes"-molen aan de huidige Heerbaan in Mazenzele, door de Duitsers op 17 september 1914 afgebrand. De solide toegangssleutel is er nog het enig overblijfsel van. De getoonde obligatie (kopie) was de laatste van de terugbetaling der oorlogsschade voor de afgebrande molen.
30. Foto van de kerk van Mazenzele met afgeknakte torensplits na de dynamitering door de Duitser troepen op 3 september 1914.

Foto van de voorgevel van de kerk ca. 1925; onder de torenspits ziet men nog de enkele nieuwe steenlagen die de toren verhoogden en toelieten het uurwerk in het midden boven het galmgat te plaatsen. Bemerkt ook het toen nog nieuwe monument der gesneuvelden voor de kerkhofmuur.

31. Boek met verslagen van de vergaderingen van de kerkfabriek van Mazenzele en kopieën van diverse beraadslagingen betreffende de verwoesting van de torenspits en het herstel van toren en kerk.

In 1919 werd door architect A. De Buck een bestek opge maakt van de herstellingswerken ten belope van 20.581,54 fr., met de bedoeling de werken o.m. door werklozen van de gemeente te laten uitvoeren.

Na tussenkomst van de Commissie van Monumenten werd een nieuw plan opgesteld, dat de aannemers A. Hendrickx en Frans den Cruyce in 1920 uitvoerden voor een totaal bedrag van 28.967,10 fr. De kosten werden door de kerkfabriek gedragen, die hiervoor hulzen en grond diende te verkopen.

32. Kopie van een brief van het gemeentebestuur van Mazenzele aan de arrondissementscommissaris, dd. 7 oktober 1920, betreffende oorlogsschade aan kerktoren en Lexes-molen.

III. AUGUSTUS 1914—NOVEMBER 1918: VIER JAAR BEZETTING.

33. Tijdens de meer dan vier jaar durende bezetting van het grootste deel van ons land, bleef de Belgische regering werkzaam in Frankrijk (Sainte-Adresse, Le Havre,...). De geopende boeken tonen ons enkele uitgevaardigde besluitwetten, Koninklijke besluiten en proclamaties, waarvan de meeste uiteraard betrekking hebben op de oorlogsopstandigheden.

ONZE ONGEWENSTE GASTEN

34. Foto van twee Duitse officieren die een tijdlang in Opwijk verbleven. Op de achterzijde schreef Jan Lindemans: "*rechts: feldwebel Buch. Nam nog les van nederlandsch bij mij - gesneuveld in Frankrijk*", 15 februari 1915.
35. Foto van drie Poolse "landstormers" te Opwijk, 1914-1915.
36. Foto's van het Duits veldlazaret in het pensionaat Lindemans.

37. Lijsten van voorwerpen (waaronder niet minder dan 416 flessen wijn en een 40-tal kisten sigaren !) weggenomen tijdens het verblijf van de Duitsers in 't kasteeltje Wijnants.

Leveringen ten behoeve van de Duitse wachtposten in Opwijk.

38. Diverse opelingsbevelen van de Duitse bezetter aan de gemeente Opwijk, voor goederen ten behoeve van de in de gemeente ingekwartierde militairen.
39. Factuur van J. Baeckens aan de gemeente Opwijk, voor leveringen en werk in een Duits wachthuis.
40. Schrijfboek bijgehouden door de gemeente, met vermelding van de geleverde goederen, o.m. voor de inrichting en het onderhoud van de Duitse wachtposten
41. Door de Duitsers opgestelde lijsten van geleverde goederen.
42. Inventaris van het hoofd-patrouillehuis.

ANDERE BAZEN, ANDERE GEWOONTEN

België, dat sedert oktober 1914 nagenoeg volledig door de Duitse legers bezet was, werd bestuurd door een Duitse gouverneur-generaal. Tijdens de vier oorlogsjaren hebben drie Duitse gouverneurs elkaar opgevolgd: veldmaarschalk von der Goltz (2 september 1914-2 december 1914), Freiherr von Bissing (2 december 1914-april 1917) en ten slotte Ludwig von Falkenhausen. Zij bezaten de uitvoerende macht in het bezette België, echter met uitsluiting van het Etappengebied, waar het zuiver militaire belang primeerde. Dit Etappengebied, gelegen in de nabijheid van de oorlogsoperaties, omvatte de provincies West- en Oost-Vlaanderen (dus ook onze buurgemeenten Baarddegem, Lebbeke en Buggenhout) en delen van Henegouwen en Luxemburg. Naast het militair bestuur fungeerde nog een burgerlijk bestuur. Deze dubbele Duitse organisatie superviseerde het Belgisch intern bestuur, dat met de toestemming van de Belgische regering aan het werk bleef. Men kan zich voorstellen dat dit tweeledig bestuursapparaat bij een eventuele kortstondige bezetting had kunnen standhouden; doch het modus vivendi tussen het Belgisch ambtenarenkorps en de bezettende overheid werd bij het langer aanslepen van de oorlog met de dag moeilijker houdbaar.

43. De geopende boeken tonen een aantal door de Duitsers uitgevaardigde besluiten en verordeningen, die duidelijk aantonen hoe alles er plotseling heel anders moest aan toegaan.

44. Boeken met kopieën van briefwisseling (1914-1923).
De uitgaande brieven van het gemeentebestuur werden nog overgeschreven in boeken, om een dubbel te bewaren. Bemerk dat praktisch alle briefwisseling te maken had met de oorlogsomstandigheden.
45. Kopie van de brief, dd. 31 december 1915, waarin de gemeente Opwijk aan de Zivilkommissar meldt dat August Van Mulders, bediende van de gemeente, aangeduid werd als vertaler van de Duitse brieven.
46. Affiche "*Hoe Engeland de Belgische vluchtelingen verknecht*", door de Duitse bezetter uitgehangen ("Kriegszeitung der 4. Armee"), om de publieke opinie te beïnvloeden.
47. Diverse verblijfs-, reis- en vervoerdokumenten van leden van de familie Lindemans, door de Duitse overheid afgeleverd, o.a. voor de jonge kinderen die een tijdlang in Grembergen en Holland verbleven.

Uitrekking van passen

Vanaf maart 1915 diende, op bevel van de Duitsers, het gemeentebestuur over te gaan tot uitreiking van eenzelveigheidsbewijs - met foto -, wat toen een nieuwigheid was voor de bevolking. De Duitse bezetter probeerde hiermee zijn controle op de bevolking te verhogen.

Het afleveren van de identiteitsbewijzen ging gepaard met een algemene volkstelling.

In totaal werden in Opwijk (zonder Mazenzele) 4419 "passen" uitgereikt. De laatste identiteitskaart werd uitgereikt op 13 december 1918.

48. Boeken met inschrijving van de uitgereikte eenzelveigheidsbewijzen (respectievelijk maart-oktober 1915, oktober-november 1915 en november 1915-december 1918).
49. Enkele van de door de gemeente Opwijk uitgereikte eenzelveigheidsbewijzen. Bemerk dat de voorgedrukte gegevens en vragen twee- of drietalig waren, met voorkeur voor het Duits!
50. Eenzelveigheidskaart van de Mazelse burgemeester Jozef De Smedt, uitgereikt op 20 mei 1915.
51. Enkele administratieve stukken i.v.m. de uitreiking van de identiteitsbewijzen in Opwijk.

Tewerkstelling van de werklozen

Vanaf 1915 begon de werving voor vrijwillige tewerkstelling in Duitsland, waar er een tekort aan werkkrachten was, terwijl er in België grote werkloosheid woedde.

Op 15 mei 1916 ondertekende generaal-gouverneur von Bissing het besluit waarbij de Duitse militaire overheid in België de verplichte tewerkstelling van werklozen in Duitsland oplegde. De gemeenten begonnen dan werken van openbaar nut uit te voeren om de werklozen in België te kunnen tewerkstellen. Door de grote weerstand van de Belgische gemeenten en burgers had de Duitse politiek relatief weinig succes.

52. Kopie van diverse uitgaande brieven van het Opwijkse gemeentebestuur aan haar overheden betreffende de organisatie en de uitvoering van projecten om de werklozen aan het werk te stellen.

De brief van 3 april van 1916 aan de "Zivilkommissar" leert ons dat er niet minder dan 509 ondersteunde werklozen waren (op een totale bevolking van ca. 6.500).

Nazicht op de leegstaande huizen

53. Kopie van diverse uitgaande brieven van het Opwijkse gemeentebestuur aan haar overheden betreffende eventuele leegstaande woningen.

Vermoedelijk met het oog op bijkomende inkwartlering van Duitse soldaten, vroeg de bezetter regelmatig inlichtingen betreffende eventueel leegstaande huizen in de gemeente. Het gemeentebestuur antwoordde steeds wijzelijk dat er geen waren en dat er zelfs reeds een zekere woningnood bestond.

HET "MELDEAMT"

De Duitsers verwaarloosden uiteraard ook de controle niet op de jongelieden en de mannen die, eventueel langs Holland om de Belgische of geallieerde strijdmachten zouden kunnen vervoegen! Vanaf 12 maart 1916 werden de eerste "schouwingen" ("Meldeamt") ingericht. Aanvankelijk betrof het de jongelingen geboren in 1899 en 1900, die zich eens per maand op de Kommandaturen moesten komen aanmelden. Vanaf 24 november werd dit bevel uitgebreid tot de ganse mannelijk bevolking tussen 14 en 55 jaar.

54. Bericht uitgegeven door de Opwijkse burgemeester, dd. 12 maart 1915, betreffende het "meldeamt" te Merchtem, voor de jongens geboren in de jaren 1892 tot 1897, alsmede voor de leden van de Burgerwacht. Het bericht was geadresseerd aan Jozef Lindemans.

55. "Voorschriften voor weerbare Belgen", tweetalig (Duits-Nederlands), met aanduidingen voor leden van de familie Lindemans.
56. "*Bekendmaking aan de weerplichtige Jongelingen (Belgen)*", met informatie en reglement betreffende het "meldeamt", voor de jongelingen geboren in de jaren 1892-1897 die in het Militaire District Mechelen woonachtig waren (Constant Lindemans in het Seminarie van Mechelen), dd. 6 april 1915.
57. Kaart voor het "meldeamt" van Alfons Robijns.
58. Kaart voor het "meldeamt" van Constant Lindemans, student te Mechelen. Op de keerzijde zien wij de twee laatste data van de controle: 23 september en 25 oktober 1918.
59. Kopie van een brief van het Opwijkse gemeentebestuur aan "*den Heere Voorzitter van het Meldeamt, Brussel*", dd. 30 april 1916, betreffende enige perikelen met het "meldeamt" van enkele Opwijkse mannen.
60. Tabel met de dienstregeling voor april-december 1918 voor de "*meldepflichtigen Belgier*" van de jaren 1885-1899.
61. Bericht uit de Belgische Standaard van zondag 18 februari 1917, i.v.m. de keuring te Londerzeel van de mannelijke bevolking tussen 17 en 55 jaar van alle omliggende dorpen, ook die van Opwijk en Mazenzele. Deze "keuring" hield waarschijnlijk meer verband met een mogelijke verplichte tewerkstelling in Duitsland.

OPEISING VAN GOEDEREN! DE (VERPLICHTE) LEVERINGEN AAN DE DUITSE BEZETTER.

62. Lijst "*Duitsche Schuld*", van opeisingen en leveringen aan de Duitsers, augustus-september 1914.
63. Diverse aangiften door particulieren van Duitse opeisingen en diefstallen, en samenvattende lijsten opgemaakt door de Opwijkse gemeentediensten.
64. Een vreemd gezicht op het Opwijkse Marktplaatsje, genomen van in de Kerkstraat. Volgens overlevering zou op bevel van de Duitsers, als strafmaatregel, een boer zijn oogst openbaar verkocht worden. Achteraan de foto staat de datum "*september 1917*".
65. Ook de prachtige bomen van het nabije Buggenhout-bos moesten eraan geloven! Verschillende mannen van Opwijk (vooral 't Eekskens,...) moesten hieraan meewerken. Bemerkt op de 2 foto's ook de toen gebruikte stoomtractoren.
66. Bevelschrift van de Duitse bezetter voor levering van rapen, dd. 9 november 1918.

67. Boek waarin de gemeente de te leveren en de effectief geleverde landbouwprodukten - hier vermoedelijk aardappelen - , met de leveringsdatum, bijhield voor elke producent. In totaal zijn hier 543 "leveranciers" (= boeren) ingeschreven. De te leveren hoeveelheden zijn in verhouding tot de bewerkte oppervlakte land en de eigen behoefte van het boeregezin. Bemerkt wel dat de werkelijke leveringen bij iedereen merkbaar onder de theoretische te leveren hoeveelheid bleef.

OORLOGSSCHADE

Onmiddellijk na de oorlog werd natuurlijk getracht, zowel door de particulieren als door de gemeenteoverheid, schadevergoeding te ontvangen voor de geleden oorlogsschade, waaronder dan in de brede zin werd verstaan: de materiële schade aan gebouwen, goederen en wegen (gemeente), de persoonlijke schade (verminderingen,...), de door de Duitsers opgelegde boeten, de diefstallen van de legers, de opeisingen door de bezetter,...

68. Samenvattende tabel van "*Schaden te doen gelden in naam der Gemeente Opwijk door de Herstellingskommissie in toepassing van artikel 238 afdeling 1 deel VIII van het Vredesverdrag van Versailles*", dd. 31 mei 1920. De tabel omvat het bedrag der opeisingen ten nadele van de gemeente, het bedrag van de verwoestingen op het grondgebied van de gemeente, het bedrag van de aan de gemeente opgelegde boeten en het bedrag van de schade aan de gemeentewegen, te samen een bedrag van 133.711,79 fr.
69. "*Aanvraag tot Vaststelling en Raming*" door de gemeente Opwijk ingediend aan de voorzitter van de Rechtbank voor Oorlogsschade, voor de stoffelijke en rechtstreekse schade aan de gebouwen en meubelen der gemeenteschool, gebouwen en meubelen der aangenomen meisjesschool van het Centrum, gebouwen en meubelen van de aangenomen school van Droeshout en voor de herstelling en inrichting van drie barreelhuizen voor de inkwartiering van Duitse soldaten, dd. 19 januari 1925.
70. Ontwerpen van verklaringen van de (vroegere) burgemeester Benoit De Smedt en Schepenen Pieter De Block, betreffende opgelegde boeten en opeisingen, dd. respectievelijk 3 december 1924, 15 januari 1925 en 1 augustus 1925.
71. "*Aanvraag tot Vaststelling en Raming van Schade door de gemeente Opwijk ingediend aan de voorzitter van de Rechtbank voor Oorlogsschade, voor schade betreffende handelingen van de vijandelijke overheid (opvorderingen, inbeslag-*

nemingen, wegvoeringen, gedwongen verkoop, oorlogsschattingen in geld of in natura, bcaten, huisvesting en voeding van vijandelijke troepen, dwangbeheer, gedwongen liquidatie", dd. 1 maart 1920. Totaal voor de aangegeven posten: 83.001,13 fr.

72. Staten van materiële en persoonlijke geleden oorlogsschade (goederen en personen), met dubbels van ontvangstbewijzen van de schadevergoedingen, 1919-1920.
73. Diverse administratieve stukken betreffende de regeling van de oorlogsschade.
74. Tijdens de oorlog steunde het *Nationaal Hulp- en Voedingscomité* (zie verder) de *Vereniging van Belgische Steden en Gemeenten* bij de wederopbouw van vernielde woningen. *Brief van de Union des Villes et Communes Belges*, dd. maart 1916, aan de gemeente, met inlichtingen en aanbevelingen betreffende de herstelling en heropbouw van de door de oorlog beschadigde gebouwen.

DE BEVOORRADING VAN DE BEVOLKING, DE ARMOEDE, DE HULPORGANISATIES

De ravitaillering van de bevolking liet reeds zeer spoedig van bij de bezetting te wensen over. De bestaande stocks waren onmiddellijk uitgeput, zodat ons land reeds in 1914 met hongerdood werd bedreigd. Met de toestemming van de bezetter werd in oktober 1914 het "*Nationaal Hulp- en Voedingscomité*" door Ernest Solvay en Emile Francqui opgericht. Het zorgde voor import van levensmiddelen uit de Ver. Staten, die uitsluitend voor de Belgische bevolking waren bestemd. Met dit doel kwam in de Ver. Staten zelf de "*Commission for Relief in Belgium*", onder voorzitterschap van Herbert Hoover, tot stand. Toen Amerika in 1917 zelf in oorlog kwam, werd de controle over de Amerikaanse leveringen waargenomen door een Nederlands-Spaanse commissie. Via de haven van Rotterdam werden zo meer dan 5 miljoen ton levensmiddelen ingevoerd, op binnenschepen naar België verscheept en langs ca 140 verdeelpunten naar de gemeenten gebracht. Oorspronkelijk was er voldoende voedingsimport voorzien, doch deze werd meer en meer gehinderd door de duikbotenoorlog, zodat de Belgische bevolking toch geplaagd werd met ondervoeding of zeer dure smokkel. De buitenlandse hulp van ca 2.000 comités in vele (neutrale) landen werd dan verleend in geld in plaats van in voedings- en kledingwaren.

75. Diverse uitgaande brieven van het Opwijkse gemeentebestuur aan haar overheden, die duidelijk aantonen hoe reëel de voedseltekort reeds was zelfs reeds in de eerste maanden van de oorlog, najaar 1914.

76. Diverse uitgaande brieven van het Opwijks gemeentebestuur aan haar overheden betreffende de voedselbevoorrading voor de jaren 1915 tot 1919.
77. Diverse uitgaande brieven van het Opwijks gemeentebestuur aan haar overheden betreffende schenking van de noodzakelijke kledingsstukken aan getroffen huisgezinnen.

De hulporganisaties - algemeen

78. Enkele leden van het Opwijks Voedingscomité: M. Boville, commissaris Rombauts, secretaris Adolf Heyvaert, René Drouart.
79. Eenzelvigheidskaart en identificatiebewijzen van Louis Lindemans, als lid van het *Kantonaal Steun- en Voedingscomité van Assche*.
80. Foto's op prentkaarten "*De Schooljeugd van Opwijck (Droeshout, Mazenzele) dankt Amerika,...*".
81. Meelzak (van Canadese afkomst) met borduursel "*OPWIJCK BRENGT HULDE & DANK AAN AMERIKA*". Dergelijke zakken werden in Amerika verkocht als "souvenirs" van bezet Europa, met opbrengst voor de steunorganisaties.
82. Voorzijde van fraai geborduurde kleine meelzak, en die nog een herinnering vormt aan de Amerikaanse voedselhulp in Mazenzele.
83. Uittreksel uit de notulen van de vergadering van de gemeenteraad van Mazenzele van 22 februari 1915 met de tekst van een brief (in het Frans) aan de consul-generaal van de Verenigde Staten van Amerika om te bedanken voor de geschonken voedselhulp.
84. Uittreksel uit de notulen van de vergadering van de gemeenteraad van Opwijk van 13 april 1915 betreffende een dankbrief welke het Opwijks gemeentebestuur stuurde naar de Minister van de Verenigde Staten, en het antwoord hierop van de minister.
85. Foto van de toneelgroep van de Opwijkse Zangmaatschappij vóór de Sint-Pauluszaal dd. 30 juni 1918, welke met de kermisdagen een voorstelling gaf ten voordele van het Steuncomité.

Het Nationaal Hulp-en Voedingscomité

In 1914 sloot het Comité een overeenkomst met de Duitse bezetters, die toen niet beseften welke bloei de activiteiten van het Comité zouden kennen. Tevergeefs trachtten de Duitsers vat te

krijgen op de organisatie. Toen dat niet lukte begonnen de bezetters opeisingen te doen en maakten ze zich geleidelijk meester van de distributie van grondstoffen. In de verschillende "Zentrale" moest verplicht geleverd worden door de landbouwers en de industriële bedrijven. De bestaande voorraden werden eveneens opgeëist.

Naast de bevoorrading in voedingswaren, kleding en brandstoffen zorgde het *Nationaal Hulp- en Voedingscomité* ook voor andere hulp. Zo werd de "*Volksscoop*" en de kindervoeding gesteund, de hulp aan familie-leden van militairen en oorlogswezen, de hulp aan werkozen en aan de kantwerksters. Het Comité hielp ook daklozen, vreemdelingen en oorlogs-invaliden. Tenslotte patroneerde het Comité de coöperatieven voor leningen, goedkope woningen, de strijd tegen de tuberculose, de wederopbouw van woningen en het opsturen van voedselpakketten aan krijgsgevangenen.

86. Diverse omzendbrieven, dienstbevelen, aanbevelingen,... van *Nationaal Hulp- en Voedingscomité* en van haar diensten en *Regionale Afdelingen* aan de plaatselijke *Steun- en Voedingscomités*.
87. Lijst van stapelplaatsen en "commissionairs-opkopers" voor het *Provinciaal Oogstbureau van Brabant* op 31.8.1918 met o.a. de "opkopers" van Opwijk (nrs. 25 en 39) en de stapelplaats nr. 24 "*Werkplaatsen Van Breuze*".
88. Twee spotprenten op de algemene voedselbevoorrading - gekleurde tekeningen van "René".

De werking van Hulp- en Voedingscomité in Mazenzele

89. Deel van het identiteitsboekje van het Nationaal Hulp- en Voedingscomité van het gezin Henri Verdoodt-Ells De Vits met 6 thuisverblijvende kinderen. Hun zoon, Victor, was frontsoldaat. O.m. omdat soldaten in de meeste gevallen broodwinners voor het gezin waren, werd terecht wel een zekere voorkeurbehandeling voor hun familie gewaarborgd.

De werking van Opwijkse Hulp- en Voedingscomité

90. Bevelen tot levering ("Passavant") aan de boeren van landbouwprodukten aan *Provinciaal Oogstbureau van Brabant* (afdeling van het *Nationaal Hulp- en Voedingscomité*)
91. Bevelschrift uitgaande van het gemeentebestuur (op bevel van de Duitse overheid) om zich op het gemeentehuis aan te bieden met stalen van het nog aan het "*Nationaal Comité*" te leven graan dd. 12 januari 1918.

92. Factuur van de drukkerij Frans Van Achter uit Asse aan het Steun en Voedingscomité van Opwijk, voor drukwerk van bevoorradingskaarten.
93. Leveringskaarten "*Gemeentemagazijn van Opwyck*", voor suiker, honing, siroop, confituren, souda, zeep, zout en andere waren
94. Kaarten "*Genees- en Artsenijkundige onderstand voor de behoeftige zieken*", verstrekt door het Comité Provincial de Secours en d'Alimentation pour le Brabant, plaatselijk vertegenwoordigd door het Steun en Voedingscomité van Opwyck.
95. "*Kontrolekaart voor Ondersteunden*", uitgegeven door het Comité Hispano-Neerlandais - Nationaal Hulp en Voedingscomité-Gemeente Opwyck.
96. Bewijskaarten voor bijgevoegde hulp en rantsoenen.
97. Meikkaart, meelbonnen 1918, suikerkaart voor 1920-1921
98. Kaarten "*Aankoop van Levensmiddelen bij het Plaatselijk Komiteit der Gemeente Opwyck*", 1919
99. Enkele rekeningen en facturen van plaatselijke handelaars voor geleverde goederen aan het plaatselijk comité.
100. Rekeningen van de "*Stoommelkerij Ste-Anna, Opwijk*" voor de levering van melk aan de zieken
101. Boekhouding der eetwaren van het "*Plaatselijk Komiteit van Opwyck*" van 11 augustus tot 7 september 1918, ondertekend door voorzitter Louis Lindemans en schatbewaarder Rombauts.
102. "Identificatieboekje", uitgegeven door het Nationaal comité voor Hulp en Voeding, 1917.
103. Mededelingen betreffende de dienstregeling aangaande de "hulp T" (controle der zieken die leden aan tuberculose).
104. Schrijfboek der "*Soepdienst*" met de ingrediënten en hun hoeveelheid voor de bereiding van de volksoep.
105. Brief, dd. 30 maart 1918, met verordening betreffende het planten en oogsten van aardappelen seizoen 1918.
106. Diverse stukken i.v.m. de controle op de leveringen aan het plaatselijk comité.
107. Mededeling van het plaatselijk comité betreffende een diefstal in het Opwijks voedingmagazijn op 29 maart 1918.
108. Selectie van documenten i.v.m. de hulp en de voedselbevoorrading en de werking van het plaatselijk Steun- en voedingscomité.

De werking van de Conferentie van Sint Vincentius a Paulo te Opwijk

109. Verslagboeken van het genootschap 16 januari 1906-18 december 1917 en 25 december 1917-29 december 1925. In deze verslagboeken, vinden de lijsten der uitgaven en ontvangsten, staten der kas, ledenlijsten en lijsten van de werkende leden, afwezigheden werkende leden, resultaten der omhalingen, lijsten van verleende onderstand, verslagen van de werkzaamheden, de verslagen van de wekelijkse vergaderingen en van algemene vergaderingen,...
110. Schrijfboeken met jaarverslag van respectievelijk 1914, 1915, 1916, 1917 en 1918, waarin voorzitter Louis Lindemans telkens gedetailleerd de bijzondere sociale werking van de Conferentie beschrijft.
111. Verslag over de werking in Opwijk tijdens de oorlogsjaren voor de algemene jaarlijkse vergadering van augustus 1919, handschrift van voorzitter Louis Lindemans.
112. Vergelijking Ontvangsten-Uitgaven en Lijst der Werkende Leden gedurende het jaar 1917.
113. Verslagbrief van de Conferentie van Opwijk voor het jaar 1917.
114. Ontwerpen van rekeningen (ontvangsten en uitgaven) voor 1915 en 1918.
115. Verslag van de werking tijdens de oorlog, in het gedenkboekje bij het diamanten Jubelfeest, 11 oktober 1931.
116. Samenvatting van de werking tijdens de oorlogsjaren in het verslag van het honderdjarig bestaan in 1957 door voorzitter Leo Buggenhout.

De Congregatie van de zusters van de H.-Vincentius a Paulo te Opwijk

117. Fotovergroting van de het deel over het moederhuis Opwijk van het hoofdstuk "*De Congregatie in den oorlog 1914-1918*", uit "*Hoe zij groeide, de Congregatie van de zusters van St. Vincentius a Paulo - Opwijk, 1847-1947*", door A. Verschuere, Mechelen, 1947.

Opwijk aan de rand van het "Etappen-gebied" - De smokkel

Na het stopzetten van de invoer uit het buitenland werd het voedsel schaars, vooral nadat de bezetters een groter deel van de oogst opeisten. Door het strengere regime in het Etappengebied,

waar het belang van het Duitse leger absoluut primeerde, was er een intensere smokkel met de rest van het land. De prijs der levensmiddelen op de clandestiene markt was in 1918 vertienvoudigd.

Opwijk lag aan de grens van het Etappengebied (Baardegem, Lebbeke, Buggenhout,...) en kende een levendige smokkel. De hoge smokkelactiviteiten kostten aan 4 Opwijkse burgers het leven.

118. "*Het Etappengebied in België tijdens den oorlog 1914-1918*", door Cyriel VLAMINCK, 1925.
119. Kopieën van diverse brieven van het Opwijks gemeentebestuur aan de Duitse overheid i.v.m. de moeilijke toegang welke de Opwijkse boeren hadden om hun land te bewerken aan de andere kant van de grens (passen, gegraven grensgracht,...)

Het dagelijks leven met al zijn zorgen

120. Getuigschrift voor het aanvragen tot aflevering van een reispas, van Alfons Robijns, dd. 28 maart 1915 (Moorsel)
121. Foto van de vriendenkring "*De Moedige Lopers*" van Mazenzele, dd. 7 februari 1917.

Organisatie van bewakingsdiensten, politie, gendarmerie

De Duitse bezetter hechtte steeds groot belang aan een degelijke organisatie van politie- en bewakingsdiensten

122. Kopie van diverse uitgaande brieven van het Opwijks gemeentebestuur aan haar overheden betreffende de organisatie van deze diensten.
123. Bevelschrift aan Jan Lindemans voor patrouilledienst op 21 februari 1917, aan "*den Ijzerenweg naar Aalst*" (Leirekensroute), dd. 20 februari 1917 (kopie).
124. Formulier voor aanduiding van patrouilledienst, 1918.

BURGERSLACHTOFFERS

125. Vermelding van de Opwijkse burgerslachtoffers De Keersmaecker Fr.-X, Lambrechts Philémon, Marievoet Jean-Baptiste en Schoupe François in R. LYR, *Onze Helden gestorven voor het Vaderland. België's epische strijd van 1914 tot 1918*, Brussel, 1926.
Uittreksels uit het oorlogsdagboek van Louis Lindemans, aangaande de burgerslachtoffers in Opwijk.
126. Overlijdensakten van Opwijkse en Mazoise burgerslachtoffers.

127. Bidprentje van Josephus Van Limberghen, van Mazenzele, door de Duitsers vermoord op 13 november 1915.
128. Bidprentje van Antonia Du Bois, van Mazenzele, vermoedelijk vermoord door terugtrekkende Duitse soldaten op 14 oktober 1918.

Het ongeluk met de munitie op d'Hulst, 23 februari 1919

Het was voorzeker niet de eerste keer dat de achtergelaten Duitse munitie in het Hulst-bosje de aandacht en de nieuwsgierigheid trok van kinderen. Zo ook op zondag 23 februari 1919, door enkele jongens van Hulst en Droeshout, als zij terugkwamen van de zondagsschool. Opeens een hevige knal. Frans Buyl was een duim kwijt, vier anderen waren er veel erger aan toe, en stierven aan hun verwondingen onmiddellijk of in de eerstvolgende uren: Karel Robberecht, 12 jaar; August De Ridder, 11 jaar; Louis Van Handenhoven, 13 jaar; en August Verdoodt, 13 jaar.

129. Kople en origineel van de bidprentje van de vier jonge dodelijke slachtoffers.

VLUCHTELINGEN BIJ ONS

130. Omzendbrief van het Bestuur der Provincie Brabant aan de gemeentebesturen met aanbevelingen in geval van vertraging van terugkeer naar hun streek van vluchtelingen uit de Vlaanderen, dd. 17 maart 1919.

Vluchtelingen in Mazenzele

131. Foto van een gevlucht gezin uit Wervik in Mazenzele.
132. Kople van een deel van een brief van het gemeentebestuur van Mazenzele aan haar administratieve overheid, 1917, betreffende het verblijf van 129 vluchtelingen in Mazenzele. Dit aantal was uiteraard voor Mazenzele, dat toen slechts ca. 1.090 inwoners telde, erg groot.
133. Kople van brief van het gemeentebestuur van Mazenzele, dd. 22 oktober 1918, betreffende een, transport vluchtelingen van niet minder dan 500 vluchtelingen. Mazel, met zijn amper 180 woningen, en waar reeds een groot aantal vluchtelingen verblijven, kan onmogelijk deze nieuwe stroom van mensen behoorlijk opvangen !

Franse vluchtelingen uit Halluin in Opwijk (1917)

134. Een voetbalploeg van de vluchtelingen uit Halluin (N-Frankrijk), die in 1917 in Opwijk verbleven.

135. Door het "*Comité de Secours en d'Alimentation - Comité Hispano-Meerlandais pour la protection du Ravitaaillement*" werd, langs de provinciale en gemeentelijke comités om, een lening toegestaan ten behoeve van de Franse vluchtelingen. Wij zien hier het algemeen reglement voor deze lening en een enkele ontvangsbewijzen.
136. Brief aan het Opwijkse gemeentebestuur van de familie van een Franse vluchteling die overleden is in Opwijk betreffende de terugzending van een reiskoffer, dd. 1 november 1918, en de inventaris van nagelaten eigendommen, dd. 9 december 1918.
137. Aanvraag van het plaatselijk Steuncomité aan de stationschef van Opwijk, voor toelating van vervoer van 2 Franse vluchtelingen met hun bagage, dd. 15 april 1919.
138. Diverse stukken van het Steun- en Voedingscomité betreffende de hulp verleend aan de Franse vluchtelingen.
139. Artikel "*Oorlogsvluchtelingen in Nederland*" in het dagblad "*De Standaard*" van 1 december 1918. In dit artikel wordt zowel het probleem van de Belgische burgervluchtelingen, als dat van de in Nederlandse kampen geïnterneerde Belgische militairen behandeld.

DE PERS ONDER DE BEZETTING

Bij het uitbreken van de oorlog stelde de Belgische overheid reeds in september 1914 de censuur in om te vermijden dat de invallers inlichtingen zouden krijgen over troepenbewegingen. In de dagbladen waren er dan ook veel blanco ruimten te vinden. Op "*De Belgische Standaard*" na, verschenen alle Belgische dagbladen achter het front. Onze mensen bleven dus voor een groot gedeelte gedurende meer dan vier jaar verstoken van objectief nieuws langs de geschreven pers.

Uiteraard verschenen wel Duitse (propaganda)bladen en ook wel enige sluikpers, o.a. "*La Libre Belgique*", "*La Patrie*", "*L'Amé Beige*", "*De Vlaamsche Leeuw*", "*Le Flambeau*" en "*L'Autre Cloche*".

140. Enkele nummers van "*Illustrierter Kriegs Kurier - Oorlogs Koerier - Courrier de guerre*", een door Duitsland uitgegeven (propaganda)weekblad met veel fotomateriaal met drietaalige onderschriften, dat in bezet België ruim verspreid werd.
141. Enkele nummers van "*1914-1915 Illustré*", een door de Duitsers uitgegeven Franstalig tijdschrift voor België. Ook hierin is het element "oorlogspropaganda" troef.

142. Nummer van "*Heden in Beeld*", een in Brussel uitgegeven geïllustreerd weekblad. Bemerkt bovenaan in 't midden de melding "Gecensureerd den 5-2-15".
143. "*De Vrije Stem - Belgisch orgaan voor de provincie Antwerpen*", nr. 59, 2e Jaargang, 1917. Dit is een fraai voorbeeld van de anti-Duitse sluiipers in bezet België.

HET LEVEN GING ZIJN GANG, ONDANKS ALLES...

144. "*Familiealmanak voor het jaar O.H.J.C. 1917*", uitgegeven te Gent. Men hield hierin ook rekening met de zakelijke werkelijkheid: op bladzijde 24 zien wij een omrekeningstabel van Marken naar Belgische Franken. Bemerkt onderaan ook de melding "Vijf per honderd der bruto ontvangst is ten voordele der Belgische krijgsgevangenen in Duitsland".

IV. ONZE JONGENS IN DIENST. HET FRONTLEVEN

Lotelingen en dienstplichtigen

Op 14 december 1909 ondertekende koning Leopold II, op zijn sterfbed, de wet op de beperkte persoonlijke dienstplicht. Het systeem van recruterings door loting werd hiermee vervangen door het systeem van één dienstplichtige per gezin. Gelijkzeitig werd de legerdienst ingekort tot 15 maanden, althans voor de infanterie.

145. "*Uitslag der Loting van Zaterdag 6 Februari 1909*" van het militiekanton Assen. 62 Opwijkenaren en 10 Mazelaren lootten zich die dag, niet alleen in hun gewone legerdienst, maar ook in de strijd van WO-1. Zonder dat zij het toen reeds konden vermoeden, hadden deze jongens praktisch 10 jaren Dienst voor het vaderland voor de boeg, waarvan meer dan vier harde oorlogsjaren.

Onze soldaten van de klassen 1901 tot 1914

146. *Lijst der opgeroepen soldaten Anno 1914* van Droeshout, handgeschreven door pastoor E. Vermeyen ("Zjeppis").
147. Militaire eenzelvighedskaart van soldaat-milicien Frans Van der Elst.

148. Uitslag van schietoefeningen, 1e Liniëregiment, kamp van Beverloo 21 juni 1913. In de rechtse kolom staat de Mazerlaar Frans Van der Elst ("Stoppel") vermeld.
149. Uitslag van een schietoefening van soldaat Victor Verdoodt, tijdens zijn opleidingsperiode, vermoedelijk in het kamp van Beverlo.
150. Kader met herinneringsaffiche van soldaat Victor Verdoodt in het 1e Liniëregiment, Kamp van Beverlo.
151. Kader met herinneringsaffiche van soldaat Frans Van Der Elst kamp van Beverlo.
Bovenaan ziet men zijn lotingnummer (nr. 89).
De kader van dit fraai herinneringspaneel maakte Frans zelf in zijn vrije tijd aan het front achter den IJzer.
152. Eerste brief van soldaat Jan De Nil naar huis in Mazenzele, dd. 5 oktober 1910. Hij was van de militieklas 1910, en kon slechts in definitief verlof gaan op 10 september 1919. Hij was dus schier ononderbroken bijna 10 jaar in dienst van het Vaderland!
153. Enkele beelden van Mazelse soldaten in Leopoldsburg, voor de oorlog (1913).
154. Blijkbaar in de haast geschreven brieven van soldaat Jan De Nil naar zijn thuis in de eerste dagen van de oorlog (augustus 1914).

ENKELE ASPECTEN VAN HET FRONTLEVEN

De oorlogvoerende krijgsmachten

155. Kaarten met diverse frontbewegingen en frontlijnen (1914, 1917, 1918), uit "*1914-1918 Een oorlog in Vlaanderen*", Luc Schepens, Tielt, 1984.
156. Opengewerkte tekening, met bodemdoorsneden, van het netwerk van loopgraven zoals deze zich langs het hele westelijk front uitstrekten, in "*Mijlpalen van de 20e eeuw*" - uitgave Readers Digest, 1978.
157. Vergroting van de kaart "*België tijdens WO I*", uit "*Politieke Geschiedenis van België*", Th. Luyckx en M. Platel, Antwerpen, 1985.
158. Wandkaart "*Plan de la Guerre Belgo-Allemande - Campagne de 1914*", met foto's van de geallieerde staatshoofden, eerste ministers en generaals. Onderaan de teksten van de nationale hymnen "*La Brabançonne*" (België), "*God Save The King*" (Engeland) en "*La Marseillaise*" (Frankrijk).

159. Selectie uit de vele honderden foto's-prentkaarten met tafereelen van het Belgisch front. Hier vochten ook ca. 250 Opwijkse en Mazelse soldaten gedurende vier jaar!
160. Selectie uit de vele honderden foto's-prentkaarten met tafereelen van het Franse en Engelse front in de Vlaanderen.
161. Foto's van Duitse soldaten, vermoedelijk niet-frontsoldaten.
162. Diverse luchtfoto's van de frontstreek in de Vlaanderen. Bemerkt de ontelbare bomkraters.
163. Reeks van 10 foto's van het Belgische front, met drietalige bijschriften.
164. Stafkaarten gebruikt door de Belgische troepen (6e Linie-regiment, artillerie,...)
165. Duitse stafkaart van een deel van West-Vlaanderen en een deel van N-Frankrijk, ten behoeve van het Duitse 4e Leger. Bemerkt o.m. de aanduiding van de overstroomde gebieden langs de IJzer.
166. Engelse legerkaart van van Ieper. Rechts in het rood staan de vijandelijke (Duitse) loopgrachten en versperringen afgebeeld, aangepast tot 1 april 1917. De fijne donkere blauwe lijnen geven de Engelse loopgrachten weer, op sommige plaatsen slechts 100-200 meter van de Duitse!. Bemerkt ook hoe de plaatsnamen "verengelst" werden. Op de achterzijde van de kaart staat een woordenlijst met de vertaling van het Frans naar het Engels.
167. Grote legerkaart OOST-DUNKERKE, OSTENDE, BRUGES, LOKEREN (1:40.000). Engelse kaart met aanduiding van Britse, Franse en Duitse oorlogskerkhoven in West- en Oost-Vlaanderen en in Noord-Frankrijk, 1918.
168. Enkele afleveringen van de Duitse "*Paasche's Frontenkarte*", welke wekelijks uitgegeven werden, met aanduiding van alle Duitse fronten (Russisch front op de keerzijde van de kaarten). Tussen de frontlijn op kaart nr. 3 en kaart nr. 18 zien wij haast geen frontlijnverschuivingen. Op de kaarten 24 en 25 bemerken wij wel de verplaatsingen na de grote Duitse offensieven in het voorjaar 1918 (na de opheffing van het Russische front).

Oorlogstuig van vriend en vijand

169. Volledige obus (zonder springstof natuurlijk), met intact geschroefde kop en loodjes.

170. Diverse obuslichamen (deel dat weggeschoten werd), waarvan sommige gekulst, anderen zoals ze soms nog uit de grond gehaald worden.
Bij sommige ziet men duidelijk de door de kanonloop gekarteelde ring. Dit zijn dus obussen die wel degelijk afgeschoten geweest zijn maar niet ontploften.
171. Diverse obuskoppen. Men ziet duidelijk de regelschalen.
172. Ontstekingsstang van obus, messing koper.
173. Vulling van obus - loden balletjes, aaneengeregeng en afzonderlijk.
174. Opengeslagen obushuis (bodenvondst).
175. Serie koperen hulsen van obussen.
Bemerk vooral de hulsen van groot kaliber, waaronder
- \diamond 42 cm, hoogte 78cm, gewicht $60\frac{1}{2}$ kg., afgeschoten door de "dikke Bertha".
Volgens de overlevering is de "dikke Bertha" nog langs de spoorlijn te Opwijk getransporteerd. Eén van de foto's zou genomen zijn in het statlon van Opwijk. Enkele foto's tonen het kanon in actie.
 - \diamond 32, hoogte 122cm, gewicht $51\frac{1}{2}$ kg., bij de soldaten én de burgers gekend en gevreesd als de "lange Max".
176. Bom, met vinnen, \diamond 23 cm, lengte 103,5 cm, staart 24,5 cm. Zie dergelijke bom op foto van opruimingswerken na de oorlog.
177. Geweer met afgebroken kolf, zoals het in de Vlaanderen nog al eens in de grond gevonden wordt.
178. Metalen stang om geweerloop te reinigen.
179. Revolver voor lichtkogels \diamond 45 mm., vermoedelijk Engels.
180. Verschillende bajonetten of delen, sommige met stalen of lederen schede, sommige in de staat zoals ze soms nog in de bodem gevonden worden. Belgische, Franse, Engelse en Duitse oorsprong.
Sommige zijn nog gekombineerde schermwapens-geweerbajonetten, en dateren dan ook nog van eind 19e eeuw. Maar zij werden wel nog in WO-1 gebruikt.
181. Engelse granaat op koperen huls, om af te schieten met geweer.
182. Rekenlat (corrector) voor artillerieberekeningen, in messing. Werd bevestigd op het kanon - zie foto.

183. Lans van Duits "Huzaar van de dood". Gepinde Ijzeren buis met 4 koperen ogen voor de bevestiging van een wimpel. Bodemvondst. Vergelijk het stuk met de afbeelding op de illustratie.
184. Belgisch oorlogsgeweer, later omgevormd tot jachtgeweer.
185. 5 kogels, bodemvondst, waarvan 1 gekulsd.
186. Duits "Mauser"-geweer, 1910, op het einde van de oorlog achtergelaten in Opwijk door Duitsers die het wel eerst onklaar maakten door de loop te verwringen. Later werd de loop afgezaagd.
187. Duitse officiers-sabel, achtergelaten op Nijverseel.

Wapenuitrusting - Kledij

188. Belgische helmen.
189. Engelse helmen.
190. Duitse pihelm (in gebruik tot 1916) en Duitse "gewone" helmen (na 1916).
191. Embleem van helm.
192. Muts van Belgische soldaat
193. Harnas van franse curasler, helm met paardestaart, borsten rugbescherming, in staal met messing-versiering.
194. Stel beenbeschermers ("getten") van Belgische soldaat
195. Knoop met Belgisch wapen en knoop met Frans-Engels opschrift.
196. Mal om knopen te poetsen, vermoedelijk Engels.
197. Gesp in messing, met opschrift "*FURCHTLOS UND TREU*".

Diverse gebruiksvoorwerpen

198. Kokertje dat aan een poot van een duif bevestigd werd om spionageberichten of berichten tussen legereenheden over te brengen.
199. Schop en schaar, bodemvondst uit een loopgracht.
200. Prikkelraadstaanders. Zij konden betrekkelijk gemakkelijk in de grond geschroefd worden.
201. Soldatenveldfles in geëmailleerd staal, vermoedelijk Engels of Belgisch.
202. Engelse rumkruik (Glasgow), in aardewerk. Zie ook dergelijke kruiken op foto van een loopgrachttafereel.

203. Tabaks-of snuifdoos, in messing. Met inscriptie van de namen van de verschillende geallieerde landen en "CHRISTMAS 1914". Vermoedelijk dus een soort kerstmisgeschenk aan de geallieerde soldaten vanwege het Verenigd Koninkrijk.
204. "Gelegenheidsmuntstuk", met opschrift "1 LA FRATERNELLE Boulangerie Coöperatieve HALLUIN PAIN BIS OU GRUAU".

Herinneringen van gesneuvelden

205. Houten noodkruis van een Duits soldaat gesneuveld 28 september 1917.
206. Naamplaatje van Lt. HERMAN, zink.

Verwoeste gewesten

207. Prentkaarten met beelden van Diksmulde en Nieuwpoort, met telkens de vergelijking van vóór en na de verwoesting.
208. Prentkaarten met beelden van Ieper, met telkens de vergelijking van vóór en na de verwoesting. Deze beelden werden vermoedelijk genomen in 1914. De uiteindelijke verwoestingen van de stad tot in 1918 waren veel groter.

De kleine soldaat in de grote oorlog: zijn eigen dagelijkse strijd...

209. "*Oorlogspoëzie*", verschenen in 1914 en 1915, Port-Villese, 1916, drukkerij van het *Militair Gesticht van Vakheropleiding voor zwaar gekwetsten uit den oorlog*
210. "*Liederenboek van den Belgische Soldaat*", begin 1916 verspreid onder de Belgische frontsoldaten, waarin ook drie liederen met muziek van Opwijkenaar Louis Geeurickx.
211. Nieuwjaarskaart 1917, "*Aan het Belgisch Leger vanwege het Britsch Leger met zijne beste wenschen*".
212. "*Mis- en gebedenboek van den Vlaamschen soldaat*", uitgegeven in 1917 te Bussem, tijdens de oorlog gebruikt door Paul Lindemans.
213. Almanak-boekje "*Het Oorlogs-Manneke uit de Mane*", 1918.
214. Diverse prentkaarten WO-1, waarvan een aantal met een sterk vaderlandslievende, moraliserende of godsdienstige inslag. Een aantal verwijzen sterk naar de familiegehechtheid van de soldaten. Sommigen zijn uitgevoerd in fraai kantwerk. Op diverse prentkaarten komt ook duidelijk de gebondenheid en verbondenheid van de geallieerde strijdmachten naar voren.

215. "GIJ MOET GENEZEN", handleiding verspreid onder de soldaten, om geslachtsziekten te voorkomen en te genezen, door Prof. Dr. Frans Daels.
216. Enkele sluitzegels, met slogans voor morele bescherming van de Vlaamse soldaten, ontworpen door Joe English, uitgegeven door het S.K.V.H. (Secretariaat van de Vlaamse Hoogstudenten).

OPWIJKENAREN AAN HET FRONT

217. Ingekaderde foto van de Mazelse frontsoldaat Frans Van der Elst ("Stoppel").
218. Mobilisatieboekje van soldaat-milicien Jan De Nil (Mazenzele).
219. Delen uit *Het verhaal van Vader - Het levensverhaal van Karel Louis GEEURICKX*, door E. Geeurickx, uit de familiearchieven en het oorlogsdagboek 1914-1918 van Louis Geeurickx.
220. Diverse foto's met Mazelse frontsoldaten: Frans Van der Elst, Felix Meskens, Constant Van der Straeten, Jan Van der Straeten, Jan De Nil, Jan Troch, Jef Verdoodt,...
221. Oorlogsdagboek van soldaat-grenadier Jan De Nil (Mazenzele). Op de opengeslagen bladzijden (1-25 december 1914), beschrijft hij o.m. de verbroedering tussen Belgische en Duitse soldaten in de loopgrachten op Kerstmisnacht 1914.
222. Foto van Paul Lindemans, achter het front in 1915, bij de "train sanitaire", waarop gekwetste soldaten verzorgd en vervoerd werden.
223. Diverse foto's van de vrijwilligers Paul en Leo Lindemans.
224. Mazelse soldaten met verlof in Engeland. V.l.n.r. Felix Meskens, Jan De Nil en Frans Vereman.
225. Diverse foto's van brancardier Jan Buggenhout.
226. Diverse foto's van brancardier Louis Geeurickx.
227. Foto's met Opwijkse soldaten aan het front: Jan Buggenhout, Louis Geeurickx, Paul Lindemans, Eugeen Van den Broeck,...
228. Foto van Louis Geeurickx met verlof te Rome, waar hij in geleende burgerkieren zich liet vereeuwigen.
229. Briefje dat de Opwijkse soldaat Emiel De Clerck op 22 juli 1916 schreef aan Leo Lindemans

230. Brief met omslag van Leo Lindemans naar frontbrancardier Louis Geeurickx, verzonden vanuit Haaren (Nederland), dd. 22 februari 1916.
De inhoud gaat vooral over gebeurtenissen en situaties in Opwijk tijdens de eerste maanden van de oorlog.
231. Schrijven van Leo Lindemans, Scheutist te Haaren (Nederland), dd. 27 juni 1916, naar zijn koziijn Edouard van Bever te Brussel. Dit schijnbaar familiebericht is in feite het codeschrift om aan te kondigen dat hij naar Engeland vertrok, om als vrijwilliger ingelijfd te worden in het Belgisch leger. Op 20 december 1916 wordt hij ingedeeld bij het 20e Linieregiment en komt terecht in erg gevaarlijke frontzones.
232. Schets van een soldaat door Leo Lindemans uit een schetsboek waarin hij tijdens de oorlog tekende, en 4 losse schetsen en een aquarel.
233. Schetsboek van Paul Lindemans. Op 20 december 1914 tekende hij een gesneuvelde soldaat op een berrie.
Schetsen van : Kerstnacht 1914, zelfportret, zondagrust, uitrusting van een brancardier.
234. Militair identiteitsbewijs van oorlogsvrijwilliger-brancardier Leo Lindemans.
235. Enkele foto's van de Opwijkse frontsoldaat Jan Meersman.
236. "CARNET DE PECULE" - Uitbetalings-spaarboekje van frontsoldaat Jan Meersman, 1917.
237. Verlofbriefje voor 40 dagen voor soldaat Frans Van der Elst, dd. 26 juli 1919.
238. "Verlofpas" - brief voor onbepaald verlof vanaf 4 september aan oud-frontsoldaat Frans Van der Elst, dd. 4 september 1919.
239. Brief van definitief verlof voor soldaat Frans Van der Elst, dd. 15 december 1934. Frans was toen reeds 45 jaar!
240. Afrekening van de verschuldigde sommen aan soldaat Jan Meersman, opgesteld door het militair hospitaal van Bonsecours, dd. 10 juni 1919.
241. Afrekening van de door het Belgisch leger uitbetaalde sommen aan soldaat Frans Van der Elst, dd. 17 juli 1919.
242. Portret van Mazels frontsoldaat Victor Verdoodt.
243. Militaire eenzelvighheidskaart van soldaat 1e klas Victor Verdoodt.

244. "Carnet de Pécule" van soldaat 1e Klas Victor Verdoodt. Hierin werden gedetailleerd de sommen van soldij en premies ingeschreven. Voor de periode 1 juli 1917-31 december 1918 beliep het totaal verschuldigd bedrag aan oorlogssoldij 81,65 fr. en aan gevechtsvergoeding 200,50 fr, hetzij een algemeen totaal van 282,15 fr.
245. Diverse stukken i.v.m. de invaliditeitsverklaring en het oorlogspensioen van frontsoldaat Victor Verdoodt.
246. Foto's van Lourdesbedevaarten van Belgische frontsoldaten waaronder verschillende Opwijkenaren.
247. Diverse brieven van de familie in Mazenzele en van vrienden en postkaart van "Tante Marie" aan soldaat Victor Verdoodt, van de periode eind 1918-1e helft 1919, toen Victor nog herstelde in het Militair Hospitaal van zijn verwondingen opgelopen bij de slag van Lellebrug (Maldegem) op 1 november 1918.
248. Verlofbrief van soldaat Victor Verdoodt, dd. 25 september 1920.
249. Kader met herinneringen van soldaat Frans Van der Elst aan zijn overleden vrienden uit de oorlog. De fraaie houten lijst maakte Frans zelf tijdens zijn vrije uren tijdens de oorlog achter het front.

Contacten met thuis

De briefwisseling met frontsoldaten gebeurde o.a. via het Rode Kruis, via koeriers-smokkelaars en via annonces in de *Rotterdamse Courant*.

250. Met deze foto (prentkaart) brachten Victor, Hermine en Frans De Donder (Nijverseel) op 23 juli 1916 een groet en een kus aan hun vader aan het front.
251. Foto "*Duizend kussen aan onze lieve vader*" van Maria en Jozef Geurickx aan hun vader frontsoldaat-brancardier Louis Geurickx.
252. Frontsoldaat Jules Vermeiren stuurde deze postkaart met foto aan zijn verloofde Celine De Moor in Opwijk (1916).

De Oorlogsmeters van de soldaten

253. Brief van een Amerikaanse "oorlogsmeter" aan een frontsoldaat, dd. 14 februari 1918, met uitgetypte tekst en vrije vertaling naar het Nederlands.

De brief werd gevonden in privé-verzameling in Opwijk. Wij weten niet met zekerheid of de soldaat een Opwijkenaar, een Belg dan wel een Frans soldaat was.

254. Diverse prentkaarten aan frontsoldaat Jan Buggenhout van zijn oorlogsmeter Charlotte.
255. Handwerkje (tabakszak) geschonken aan Jan Buggenhout door zijn Franse oorlogsmeter Charlotte (aan de ene zijde zien we de initialen J(an).B(uggenhout). en het jaartal 1915, aan de andere zijde een Frans en een Belgische vlaggetje en de Franse plaatsnaam Dinard.

"DE STEM UIT OPWIJK"

Het initiatief of voorstel voor de publikatie van het Opwijks frontblaadje *De Stem van Opwijk* kwam van Paul Lindemans, sinds augustus 1914 oorlogsvrijwilliger.

De verantwoordelijke uitgever en grote kracht achter het blaadje was Louis Geurickx, in het burgerleger kosten-orgelist van de Sint-Pauluskerk en tijdens de oorlog frontbrancardier.

De andere voornaamste medewerkers, allen Opwijkse intellectuelen, waren: Dr. Alois De Smedt, Jan Buggenhout (overleden in het krijgshospitaal te Blois op 8 september 1918) en Eugene Van den Broeck.

In totaal verschenen 32 nummers.

Het eerste nummer draagt de datum van 15 oktober 1915. De eerste maanden verscheen het blad stipt om de veertien dagen, telkens de 1e en de 15de van de maand. Daarna is de publikatiefrequentie minder vast, soms met tussenpozen tot 4 maanden. Het laatste nummer dateert van 10 oktober 1918, dus ca. een maand voor de wapenstilstand.

Elk nummer bevat 4 bladzijden van elk ca. 10x16,5 cm, aangepast aan het formaat van de omslagen. Het leek dan ook inderdaad meer op een brief dan op een krant of tijdschrift.

De teksten zijn handgeschreven. De nummers zijn gestencileerd.

De Stem uit Opwijk, zoals de meeste frontblaadjes, vertoonde alle sporen van heersende papierschaarste: klein formaat, langs alle zijden dicht beschreven, geen tekstinsprongen, kleine of helemaal geen onder-, boven- of zij marges,...

Vanaf nr. 24, dd. 1 augustus 1917 lezen wij op de voorbladzijde: "*(Met toelating der krijgsoverheid)*".

De inhoud van de nummers bestond over het algemeen uit:

- Boodschap van de uitgever;

Hield in de meeste gevallen hoofdzakelijk een aansporing in tot Katholieke en tot Vlaamse plicht ondanks alles en een aanmoediging voor geduldig en moedig volhouden.

- Nieuws uit Opwijk, dat de schrijvers bereikte, meestal met enkele weken - soms maanden - vertraging, uit brieven en kaarten van het thuisfront aan de soldaten achter de IJzer.
 - Nieuws van de frontsoldaten zelf, dat men, soms ook langs allerlei omwegen, van elkander aan het correspondentieadres doorgaf;
 - Oproepen en mededeling van de soldatenadressen. Het moest inderdaad geen sinecure geweest zijn om de juiste en volledige adressen van de ca. 220 Opwijkse IJzer-frontsoldaten bij te houden, bij al die voortdurende en onverwachte veranderingen van ligplaats en opnamen in de ziekenhuizen en hospitalen.
 - Een enkele keer een vervolgvverhaal met name "25-26 september 1914", over de gebeurtenissen op 't Eeksken in 1914.
 - Berichten i.v.m. het "sociaal dienstbetoon" dat de uitgevers goedschiks kwaadschiks organiseerden voor de soldaten. Zo kon men in vele gevallen bij Louis Geeurickx terecht voor het vertalen van brieven of documenten, voor de organisatie van het voeren van briefwisseling met het thuisfront,...
256. Vergroting van de voorpagina het eerste nummer van "*De Stem uit Opwijk*" - 15 oktober 1915.
257. De volledige verzameling van "*De Stem uit Opwijk*". Rechts onder in de kast enkele verzendingsomslagen.
258. De belangrijkste Initiatiefnemers en redactieleden samen op de foto: Louis Geeurickx, Jan Buggenhout, Eugeen Van den Broeck en Paul Lindemans.
259. Foto van Louis Geeurickx aan het bureau, achter het front, waar hij "*De Stem uit Opwijk*" klaarmaakte.

IN DE HOLLANDSE INTERNERINGSKAMPEN

Een deel van het Belgisch leger (ca. 32.000 manschappen) kon - na de val van Antwerpen- de overige troepen niet volgen naar Oostende en de Yzer en vluchtte naar Nederland. Daar werden de soldaten -volgens de regels van de overeenkomst van Genève- ontwapend en geïnterneerd in kampen als Harderwijk, Amersfoort,...

260. Artikel "*Les Prisonniers - Leur régime - Au Camp d'Harderwyck*", in het weekblad "*1914 - Illustré*", december 1914.
261. Het oorspronkelijk Interneringskamp van Harderwijk, november 1914, in *Les Belges en Hollande 1914-1917*, G. Jaspaers.

262. Prentkaart met foto "*Opwijckenaren in Amersfoort. Gedenkenis van den oorlog 1914*", geschreven door Sneppø Jean aan frontsoldaat Frans Van der Elst.
263. Prentkaart met foto "*Kamp te Harderwijk*", geschreven door (Petrus Dooms) aan frontsoldaat Frans Van der Elst.
264. Persoonlijke "reiskoffer" van de geïnterneerde Droeshoutse soldaat Frans Dierickx.
265. "Permissiekaart" van soldaat Joseph Meskens, in het interneringskamp van Harderwijk, dd. 11 november 1918.

ZIJ VERDIENDEN ONZE GROOTSTE DANKBAARHEID EN ONZE BLIJVENDE GEDENKENIS...

266. Fraai bewerkte kaders met diverse Belgische eretekens van na de oorlog.
267. Medaille met beeltenis van koning Albert, in messing.
268. Verklaring van erkentelijkheid van de gemeente "Maxen-zeele" aan frontsoldaat Victor Verdoodt "*voor Moed en Toewijding waarvan hij blijk gegeven heeft gedurende den Wereldoorlog*".
269. Uittreksel uit de notulen van de gemeenteraad van Opwijk 6 december 1918.
Op deze vergadering werd hulde betuigd aan het Vorstenpaar, aan het "Heldenleger", in 't bijzonder aan de ca. 300 Opwijkse strijders. Bemerkt wel dat op dat ogenblik slechts 15 (van de uiteindelijke 23) gesneuvelden gekend zijn. Er werd ook hulde gebracht aan verschillende burgers en burgerlijke instanties en hun personeel voor hun bijzondere verdiensten tijdens de oorlogsjaren.
270. Ingelijste grote medaille, verleent aan de houders van de Vuurkaart, met de tekst "*1914 YSER ON NE PASSERA PAS! 1918*".
271. Ereteken en brevet van benoeming tot Ridder in de Orde van Leopold II met Palmen, van soldaat Victor Verdoodt, op datum van 19 februari 1919, "*très brave et courageux soldat. Au front depuis le début des hostilités. A été grièvement blessé, au combat de Leliebrug, le 1er novembre 1918*".
272. Brevet en Militaire Decoratie 2e klas van soldaat 1e klas Victor Verdoodt, "*en récompense de ses bons services, le 1er octobre 1919*".
273. Diverse eretekens en bijhorende diploma's van frontsoldaat Victor Verdoodt.
274. Kaart "*Invalide de la Guerre*" van soldaat Jan Meersman.

275. Diverse correspondentiestukken i.v.m. de oorlogsinvaliditeit en het overeenkomstig oorlogspensioen van frontsoldaat Jan Meersman.
276. Foto's, Vuurkaart 1914-1918 en doodsprentje van Mazelaar Robert Van Ingelgem (Broeder Augustijn van de Christelijke Scholen). Hij gaf een bepaalde tijd les aan de kinderen van Koning Albert I (wiskunde) in de Panne.
277. Diverse eretekens en bijhorende diploma's van frontsoldaat Jan De Nil.
278. Brevet van het "Gedenkteken der Zegepraal", voor soldaat-vrijwilliger Pierre Jozef Baeckens, dd. 12 februari 1927.
279. Brevet bij de medailles van Zege en Herinnering voor soldaat-vrijwilliger Pierre Jozef Baeckens.
280. "GEDENKPLAAT VAN DEN V.O.S.", Baeckens Jozef.
281. Toekenningsbrief en bronzen palm aan "*den gedemobiliseerden soldaat*" Jan Meersman, dd. 15 september 1931.
282. Diverse eretekens met een bijhorend diploma van oudstrijder Jan Meersman.
283. Diverse documenten betreffende het verlenen van eretekens, en identiteitskaart voor oudstrijder, aan soldaat Pierre De Ridder.
284. Diverse eretekens met bijhorende diploma's en correspondentiestukken van oudstrijder Frans Van der Elst.
285. "Vuurkaart 1914-1918" van oudstrijder Frans Van der Elst.
286. Diverse passen, vrijgeleiden en verminderingskaarten van oudstrijder Frans Van der Elst.

ZIJ STIERVEN VOOR HET VADERLAND...

287. Bidprentjes van gesneuvelde Opwijkse frontsoldaten.
288. Bidprentjes van de 5 gesneuvelde Mazelse frontsoldaten.
289. Enkele overlijdensakten van Opwijkse en Mazelse gesneuvelden.
290. Doodsbrief en bidprentje van Jan Buggenhout (+ 8 september 1918).
291. Herdenkingskader met foto van Jan Buggenhout en zicht van het krijgshospitaal te Blois waar hij overleden is.

292. Ultodigingskaartje voor de begrafenis van de stoffelijke overblijfselen van soldaat Petrus-Camiel Sanders, op zondag september 1922 te Droeshout.

HERINNERINGEN EN SOUVENIERS AAN DEZE BEWOGEN TIJD

293. Foto's genomen in 1920 bij het bezoek van oudstrijders van Opwijk en Mazenzele aan het front waar zij vochten. Wij erkennen de Opwijkenaar Jan Van der Straeten en enkele Mazelaars.
294. Frontsoldaat Jean Van der Elst (Stoppel) droeg deze portemonnaie meer dan vier jaar op zak. Voor hem was het een souvenier die hij gans zijn verder leven zorgvuldig bewaarde.
295. Zondagsvriend van 26 augustus 1937. Bijzetting van het stoffelijk overschot van Luitenant De Winde (Merchtem) in de nieuwe grafkelders van de IJzertoren tijdens de 18e IJzerbedevaart op zondag 22 augustus. Op de foto van de voorpagina erkennen wij de frontsoldaat Jules Vermeiren.
296. Zelfs 45 jaar na de feiten hebben oud-frontsoldaten nog contacten met mede-strijders van toen. Een brief met bijlage van S. De Ceukelaire aan oudstrijder Jan Meersman.

Oorlogstuig worden souvenirs

297. Reeds onder, maar vooral na de oorlog werden de koperen lege hulslen van de afgeschoten obussen veel gebruikt voor het maken van souvenirs aan de Grote Oorlog. Hierbij een reeks fraai in dinanterie bewerkte exemplaren. Vooral als souvenirs van of voor de oud-frontsoldaten kwamen voor de motieven veelal de Belgische Leeuw, ons Vorstenpaar, "1914-1918", "Yzer" en "Ypres" in aanmerking. Een opmerkelijk exemplaar is ook dat met het opschrift "Waelhem - 1914-1918" (ø 32 cm, hoogte 30 cm, gewicht 16 kg.). In bepaalde gevallen werden deze souvenirs dan ook versierde gebruiksvoorwerpen zoals paraplubak, watergietter,... Bemerkt ook het proefstuk van een hulslenbewerker, waarop hij verschillende bewerkingen en technieken uitprobeerde heeft.
298. Vermoedelijk door frontsoldaten gemaakte ringen, met materiaal van diverse origine, soms met inscripties en inlegwerk.

Oorlogskant

Om gelden in te zamelen ten bate van de oorlogsslachtoffers werden fraaie kantwerkjes gemaakt en verkocht. Het Nationaal

Hulp- en Voedingscomité steunde ook werkloze kantwerkers door hen de grondstoffen te verschaffen en de kantwerken te verkopen.

299. Kantwerk, 29x45 cm., middenstuk in naaldkant ("*Joit de Venise*") en boord op "*Duchesse*"-wijze.

Dank aan ons vorstenpaar

300. Ingekaderd portret van koningin Elizabeth als verpleegster aan het front.

301. Kader met het vorstenpaar Albert en Elizabeth, fraai uitgewerkt in brons.

DE WACHT AAN DE RIJN

Overeenkomstig het vredesakkoord van Versailles werd onmiddellijk na de oorlog het Rijnland bezet door geallieerde troepen. Bij gebrek aan andere manschappen, waren het voor het grootste gedeelte nogmaals de jongens die reeds jaren in dienst waren, die de "*wacht aan de Rijn*" moesten waarnemen.

302. Diverse prentkaarten van Opwijkse soldaten in het naoorlogse Duitsland (1919-1924).

V. HET EINDE IN 'T VOOR- UITZICHT - DE BEVRIJDING - DE THUISKOMST VAN ONZE SOLDATEN.

303. Chronologisch overzicht van de gebeurtenissen voorjaar 1918-1919

304. Fotovergroting van delen uit het oorlogsdagboek van Louis Lindemans, over de laatste dagen van de oorlog, de aftocht van de Duitsers, de bevrijding, de ontvangst van de Belgische troepen,...

305. Brief van soldaat Jan De Nil vanuit Parijs naar zijn Mazel, dd. 16 november 1918.

306. Bewijs van definitief verlof, dd. 15 februari 1919 van soldaat F. De Ridder.

307. Bewijs van definitief verlof van soldaat Jan De Nil, dd. 10 september 1919.

VI. DE OORLOG HERDACHT

DE BEVRIJDINGSSTOET VAN 7 SEPTEMBER 1919

308. Uittreksel uit de notulen van de vergadering van de gemeenteraad van Opwijk van 24 juli 1919, van 8 augustus 1919 en 27 september 1919.
Principiële beslissing voor de instelling van een soldatenfeest en aanduiding van een organisatiecommissie, vaststelling van de gemeentelijke tussenkomst in de kosten ten belope van ongeveer 1.800 franken, en bedanking aan het adres van de inrichters van het feest dat plaats vond op zondag 7 september 1919.
309. Diverse foto's van de bevrijdingsstoet: de groep Nijverseelstraat-Coenstraat (bombardement van het station van Denderleeuw), oorlogsinvaliden Johannes Meersman (met Ida Wouters en Madeleine Pelcaen), de mannen van 't Eekskens die door de Dulters weggeleid worden, de *verbranden hoek* op 't Eekskens, e.a.

DE OUDSTRIJDERSBONDEN EN ANDERE VADERLANDS-LIEVENDE VERENIGINGEN

310. Uittreksel uit de notulen van de vergadering van de gemeenteraad van Opwijk van 16 december 1919.
Principiële beslissing voor het ten geschenke geven aan de *Bond der Oudstrijders van Opwijk* van een vaandel.
311. Uitnodigingskaart aan de leden van de Harmonie De Volherding voor bijwoning van "*de betooging*" op zondag 4 juli 1920, ter gelegenheid van het overhandigen van een vlag door het gemeentebestuur aan de oudstrijders.
312. Kaartje van het V.O.S.-bestuur Opwijk, i.v.m. met een schadeloosstelling van 300 à 400 fr. voor de oudstrijders die het leger in burgerkostuum vervoegd hebben (klassen 1899-1900, oorlogsvrijwilligers,...)
313. "Oude" vlag met stok van Oorlogsinvaliden en Nationale Strijdersbond - afdeling Opwijk, gewijd op zondag 10 november 1946.
314. Uitnodigingskaart aan de leden van de Harmonie De Volherding voor bijwoning van de plechtigheid te gelegenheid van de overhandiging van een vlag aan de oorlogsinvaliden 1914-18 en 1940-45" op zondag 10 november 1946.
315. Groepsfoto van de Opwijkse afdeling van de Oorlogsinvaliden en Nationale Strijdersbond - afdeling Opwijk - met oudstrijders 1914-18 en 1940-45, rond hun verenigings-

vlag, voor hun lokaal aan het stationsplein (café Van Balen), kort na WO-II.

316. Diploma aan de N.S.B. afdeling Opwijk, voor hun aanwezigheid op het *Nationaal huldebetoon aan Koning-Ridder Albert I en de Helden van de IJzer te Nieuwpoort* op 2 augustus 1959.
317. "Nieuwe" vlag van de Vriendenkring der Oudstrijders (V.O.S.).
318. Foto van een ontvangst van oud-strijders 1914-18 op het gemeentehuis van Opwijk, maart 1969.
319. Verenigingsvlag van de Vriendenkring van Oudstrijders - Droeshout (1960).
320. Herinneringswimpel 65 jaar N.S.B.-F.N.C. (1919-1984).
321. Foto bij de wijding van de "nieuwe" vlag Oorlogsinvaliden en Nationale Strijdersbond - afdeling Opwijk, in de Sint-Pauluskerk op 24 september 1983.
322. In de loop der jaren hebben de plaatselijke afdelingen van de vaderlandslievende verenigingen zich o.m. ingezet voor de regeling van een eervolle begrafenis en een passende grafsteen van de overleden oudstrijders. Men ziet hier enkele stukken uit de correspondentie naar de gemeentelijke overheid in dit verband.
323. Ontvangst van de oudstrijders uit Droeshout op het gemeentehuis, op 3 oktober 1971. Groepsfoto en persartikelen

LANG GELEDEN, MAAR NOG NIET VERGETEN...

324. Collectie doodsprentjes van Mazelse oudstrijders.
325. In Memoriam Frans Van der Elst, oudstrijder en frontsoldaat, in "ONS MAZEL" van 15 februari 1968.
326. Collectie doodsprentjes van Opwijkse oudstrijders.

DE GEDENKTEKENS VOOR DE GESNEUVELDEN

Opwijk

327. Foto van gedenkplaat in de Sint-Pauluskerk ter nagedachtenis van 14 omgekomen parochianen, door Bressens, geplaatst in 1919.
328. Uittreksel uit de notulen van de vergadering van de gemeenteraad van Opwijk van 4 juni 1920, betreffende een gemeentelijke tussenkomst van de gemeente ten belope van

10.000 franken voor de oprichting van een monument voor de gesneuvelden.

329. Foto van herdenkingsmonument, oorspronkelijk geplaatst op de Singel, ingehuldigd op 31 oktober 1920, kunstwerk van beeldhouwer Pieter Bracke een architect Creten, en recente foto van het monument op het kerkhof van Opwijk.
330. Persartikel "*Nieuw monument der gesneuvelden te Opwijk*", november 1972.

Mazenzele

331. Brief van het gemeentebestuur van Mazenzele aan de school-directeur, teneinde voor leraar Jan Van der Straeten verlof te vragen voor de periode 14-31 maart 1919, dd. 12 maart 1919. Jan zou dan kunnen meedoen aan het "concert" dat de Mazenzele gepland heeft voor 23, 25 en 30 maart, en waarvan de opbrengst bestemd was voor de oprichting van een monument voor de gesneuvelde soldaten.
332. Uitnodiging vanwege het gemeentebestuur van Mazenzele, dd. 19 januari 1920, aan soldaat Victor Verdoodt, toen nog verblijvend in het militair hospitaal van Hoogstade-Gent, voor de onthulling van het gedenkteken der gesneuvelde soldaten van Mazenzele op maandag 26 januari 1920.
333. Foto's van het oude herdenkingsmonument voor de kerk, verwijderd in 1965.
Men ziet op de foto's nog de sporen van de klauwende leeuw die de (Duitse) adelaar vernietigt. Dit stuk werd in het begin van WO-2 door de Duitsers van het gedenkteken verwijderd !
334. Foto van het huidige monument, geplaatst tegen de noordelijke kerkmuur.

Droeshout

335. Foto van de oude Lourdesgrot naast de kerk, gebouwd in 1928 met giften van het "komiteit" voor de soldatenmonumenten en van pastoor Vermeyen en parochianen. Binnenin was een herdenkingsplaat voor de Droeshoutse gesneuvelden aangebracht. De grot werd afgebroken in 1968.
336. Foto van het huidige herdenkingsmonument op het kerkhof, waarin de oorspronkelijke gedenkplaat (aanvankelijk geplaatst in de Lourdes-grot) verwerkt is.

DE JAARLIJKSE 11 NOVEMBER-HERDENKING EN DE ANDERE VIERINGEN.

337. Foto met burgemeester Leo De Nil bij een 11-novemberherdenking aan het monument in Mazenzele.
338. Uitnodiging vanwege het Opwijks gemeentebestuur voor de jaarlijkse 11-novemberviering.
339. Enkele foto's van de 11-novemberherdenking 1988, vóór het monument van de gesneuvelden, aan het kerkhof van Opwijk.

AANVULLING

Divers tentoonstellingsmateriaal werd ons nog ter beschikking gesteld na de samenstelling van deze tentoonstellingsgids en kon dan ook niet meer beschreven worden.
Deze documenten en voorwerpen zijn wel tentoongesteld.

BRONNEN EN LITERATUUR

BELANGRIJKSTE GERAADPLEEGDE WERKEN EN BRONNEN

UITGEGEVEN WERKEN

- * J. LINDEMANS, *Geschiedenis van Opwijk*, Brussel, 1937-1939
- * R. LYR, *Onze Helden gestorven voor het Vaderland. België's epische strijd van 1914 tot 1918*, Brussel.
- * *La Belgique et la Guerre*, Brussel, 4 boekdelen, 1926-1927-1928-1929
G. RENCY (A. STASSART), I. *La vie matérielle de la Belgique durant la guerre mondiale*
J. CUVELIER, II. *L'invasion Allemande*
TASNIER et R. VAN OVERSTRAETEN, III. *Les opérations militaires*
A. DE RIDDER, IV. *Histoire Diplomatique 1914-1918*
- * *La campagne de l'armée belge, d'après les documents officiels*, 31/07/1914 - 01/01/1915, Paris, 1915.
- * G. JASPAERS, *Les Belges en Hollande 1914-1917*, Amsterdam, 1917
- * C. VLAMINCK, *Het Etappengebied in België tijdens de oorlog, 1914-1918*.
- * A. STROOBANTS - A. GALLAND, *1914-Dendermonde aan de vooravond van de eerste wereldoorlog*, Dendermonde, 1989
- * L. SCHEPENS, *14/18 Een oorlog in Vlaanderen*, Tielt, 1984
- * G. DURNEZ, *Zeg mij waar de bloemen zijn, Vlaanderen 1914-1918*, 1988.
- * Th. LUYKX - M. PLATEL, *Politieke Geschiedenis van België - 1 van 1789 tot 1944*, 5e uitgave, Antwerpen, 1985.
- * E. BEYSENS, *La Belgique pendant la guerre*, Bruxelles, 1923
- * H. PIRENNE, *La Belgique et la guerre mondiale*, Paris, 1929
- * J. PIRENNE - M. VAUTHIERS, *La législation et l'administration allemande en Belgique*, Paris - Yale, 1925
- * F. VAN LANGENHOVE, *L'action du gouvernement belge en matière économique pendant la guerre*, Paris, 1927

NIET UITGEGEVEN WERKEN

- * Oorlogsdagboek van Louis Lindemans
- * Oorlogsdagboek van soldaat Jan De Nil
- * Frontblaadjes - *De Stem uit Opwijk*, 32 nummers
- * E. GEEURICKX, *Het verhaal van Vader - Het levensverhaal van Karel Louis GEEURICKX*, uit de familiearchieven en het oorlogsdagboek 1914-1918 van Louis Geeurickx

ARCHIVALIA

- * Algemeen Rijksarchief te Brussel, Hedendaags archief van de gemeente Opwijk
- * Gemeentelijk Heemkundig Archief Opwijk
- * Administratief archief van de gemeente Opwijk en van de vroegere gemeente Mazenzele
- * diverse privé-archieven

DANKWOORD

De Heemkring Opwijk-Mazenzele dankt de instellingen en de personen die hun gewaardeerde medewerking verleenden bij de verwezenlijking van deze expositie, in 't bijzonder de bruikleengevers van tentoonstellingsmateriaal:

- * Luc Adriaen
- * E.H. Arnold Lindemans (Lier)
- * Gaby Blesemans
- * Margriet Buggenhout
- * Familie Buys-De Raes (Buggenhout)
- * Kamiel De Ble
- * Emerie De Doncker
- * Frans De Mulder
- * Familie De Nij-De Valck
- * Leopold De Smedt
- * Jozef De Smedt
- * François De Smedt-Steppe
- * André Dierickx
- * Arthur Dierickx
- * Invaliden en Nationale Strijdersbond - Opwijk
- * Familie Everaet-Lindemans
- * Gezusters Geeurickx
- * Laurent Hautekeete
- * Gemeentelijk Heemkundig Archief Opwijk
- * Familie Henri Verdoodt-De Landsheer??
- * Leo Lindemans (Laken)
- * Ignaas Lindemans (Schepdaal)
- * Familie Louis Van Uytvanghe-Heyvaert en Rosalie Abbeeloos
- * Leo Meersman en familie Galle-Meersman
- * Jan Meeussen
- * Louis Meskens
- * Jean Meysman (Asse)
- * Gemeentebestuur Opwijk
- * Fam. Putteman-Vastenavondt
- * E.H. Remi Sanders
- * Algemeen Rijksarchief te Brussel
- * Ferdinand Steppe
- * Nationale Strijdersbond van België - Opwijk
- * Heemkring Ter Palen Buggenhout
- * Jules Van der Straeten

- * Maria Van Limberghen-Van der Elst
- * Vriendekring van Oudstrijders Droeshout
- * Roger en Maria Robljns-Lombaert
- * Familie Van Rossem-Jacobs
- * Verbond van Vaderlandse Groeperingen - Opwijk
- * Jan Vandepierre
- * Familie Vastenavondt-Boeyckens
- * Familie Willocx-Vastenavondt

Voor het oorlogstuig geëxposeerd onder IV - *Onze Jongens in dienst - Het frontleven*, mochten wij vooral rekenen op de bereidwillige medewerking van Luc Adriaen, Heirbaan 114 Opwijk en op Leopold De Smedt, Wallekensweg 8 Opwijk.

Onze bijzondere dank gaat ook naar de mensen die ons, ter voorbereiding van deze tentoonstelling, ons hun persoonlijke ervaringen of felten die zij kenden door overlevering, vertelden, vooral

- * Philemon Meskens en familie
- * Rosalie De Donder-Aerts
- * Rozalie Abbeloos en Louis en Louisa Van Uytvanghe-Heyvaert
- * Clementine Heyvaert

Deze gesprekken werden op klankband vastgelegd die voor het nageslacht bewaard worden in het Gemeentelijk Heemkundig Archief.

Wij danken ook onze sponsors en de adverterende handelaars voor deze manifestatie:

- * Gemeentekrediet van België
 - agentschap Opwijk
A. Geeurickx Kloosterstraat 4 Opwijk
 - agentschap Asse-Mazenzele
A. Michiels Nerviersstraat 51 Asse
- * Garage P. Van der Plas Eeksken 204 Opwijk
- * Supermagazijn Elite Marktstraat 39 Opwijk
- * Meubelen F. Luypaert Neerveldstraat 147 Opwijk
- * Bureelultrusting BURO Nanovestraat 73 Opwijk
- * Intercom-Iverlec - Mechelen
- * Verzekeringskantoor F. De Smedt Marktstraat 34 Opwijk